

Софийски университет "Св. Климент Охридски"
Философски факултет
Катедра по политически науки

Илче Димовски

АВТОРЕФЕРАТ
за дисертация на тема
**„Влиянието на великите сили САЩ, КНР и Русия върху политическите
процеси в Република Северна Македония в контекста на Западните
Балкани“**

За присъждане на образователната и научна степен „доктор“
По професионално ръководство
3.3. Политически науки (Международни отношения)

Научен ръководител: проф. д-р Татяна Александрова Дронзина

СОФИЯ 2025

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА	2
ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДИСЕРТАЦИЯТА	6
ГЛАВА ПЪРВА	7
МЕТОДОЛОГИЯ и ТЕОРИЯ.....	7
ВТОРА ГЛАВА	13
ВЛИЯНИЕТО НА САЩ В РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ.....	13
Влиянието на САЩ върху държавите от Западните Балкани	15
ГЛАВА ТРЕТА	16
Мястото на Република Северна Македония в геополитическите интереси на Китайската народна република след периода на преименуването	16
Влиянието на Китайската народна република върху държавите от Западните Балкани	17
ЧЕТВЪРТА ГЛАВА	19
Влиянието на Русия върху политическите процеси в Република Северна Македония след преименуването на държавата	19
Влиянието на Русия върху държавите от Западните Балкани	22
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	23
ПРЕГЛЕД НА ОСНОВНАТА ХИПОТЕЗА	25
ПРЕГЛЕД НА ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ХИПОТЕЗАТА.....	25
ПРЕГЛЕД НА ОСНОВНИЯ ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ВЪПРОС.....	27
НАУЧЕН ПРИНОС НА ДИСЕРТАЦИЯТА.....	28
ИЗБРАНА БИБЛИОГРАФИЯ	29

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

ГЛАВА ПЪРВА

МЕТОДОЛОГИЯ и ТЕОРИЯ

1.1. Методология

1.2. Обяснителни рамки дефиниция на понятията

ВТОРА ГЛАВА

ВЛИЯНИЕТО НА САЩ В РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ

- 2.1. Влияние и интереси на САЩ на Балканите
- 2.2. Влиянието на САЩ в Република Северна Македония
 - 2.2.1. Двустранни отношения между САЩ и Република Северна Македония
 - 2.2.2. Република Северна Македония като член на НАТО
 - 2.2.3. Ползи и предизвикателства от членството на Северна Македония в НАТО
- 2.3. Влиянието на САЩ върху държавите от Западните Балкани
 - 2.3.1. Влиянието на САЩ в Босна и Херцеговина
 - 2.3.2. Влиянието на САЩ в Косово
 - 2.3.3. Влияние на САЩ в Албания
 - 2.3.4. Влиянието на САЩ в Черна гора
 - 2.3.5. Влиянието на САЩ в Сърбия
- 2.4. Емпирично изследване
 - 2.4.1. Количествен анализ на данните от анонимното проучване за влиянието на САЩ в Северна Македония, след преименуването на страната
 - 2.4.2. Качествен анализ на отговорите на въпроси за структурирано интервю
 - 2.4.2.1. Естеството и степента на влиянието на САЩ в Северна Македония
 - 2.4.2.2. Конкретни примери и ефекти от влиянието на САЩ в Република Северна Македония
 - 2.4.2.3. Членството в НАТО и влиянието му върху политическите процеси в РСМ
 - 2.4.2.4. Предизвикателства, възможности и бъдещи прогнози
- 2.5. Изводи след втората глава

ГЛАВА ТРЕТА

Мястото на Република Северна Македония в геополитическите интереси на Китайската народна република след периода на преименуването

- 3.1. Геостратегическите интереси на Китайската народна република в Република Северна Македония
 - 3.1.1. Македонско-китайските двустранни отношения

- 3.1.2. Китайската икономическа дипломация в Северна Македония
 - 3.1.2.1. Северна Македония като част от инициативата 17+1
 - 3.1.3. Влиянието на КНР в Северна Македония по време на пандемията от Covid-19
 - 3.4.4. Влиянието на Китай в Северна Македония чрез мека сила
- 3.2. Влиянието на Китайската народна република върху държавите от Западните Балкани
 - 3.2.1. Китайската икономическа дипломация на Западните Балкани
 - 3.2.2. Влиянието на Китай в Западните Балкани по време на пандемията Covid-19
 - 3.2.3. Културата и медийното влияние на Китайската народна република в Западните Балкани
- 3.3. Емпирично изследване
 - 3.3.1. Количествен анализ на данни от анонимно проучване за влиянието на Китайската народна република в Северна Македония, след преименуването на страната
 - 3.3.2. Качествен анализ на отговорите на експертите за инвестициите и влиянието на Китай в Северна Македония
 - 3.3.2.1. Обхватът и характерът на инвестициите и ангажиментите на Китайската народна република в Северна Македония
 - 3.3.2.2. Интересът на Китайската народна република към Република Северна Македония
 - 3.3.2.3. Влиянието на Китайската народна република върху политическите решения и процеси в Северна Македония
 - 3.3.2.4. Бъдещи рискове и ползи от продължаване на сътрудничеството с Китай
- 3.4. Изводи след трета глава

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Влиянието на Русия върху политическите процеси в Република Северна Македония след преименуването на държавата

- 4.1. Геостратегическите интереси на Русия в Балканите
- 4.2. Исторически и съвременни отношения между Русия и Северна Македония
- 4.3. Руското влияние в Северна Македония по време и след преименуването на страната
 - 4.3.1. Политически намеси и прокси групи
 - 4.3.2. Икономическо влияние на Русия в Северна Македония

4.3.3. Дезинформация и наративи като част от хибридното руско влияние в Северна Македония

4.3.3.1. Медийната грамотност като инструмент за справяне с информационните нарушения

4.3.3.2. Дезинформацията като инструмент на политиците на македонската политическа сцена за получаване на политическо предимство

4.3.4. Културно и религиозно влияние

4.4. Влиянието на Русия върху държавите от Западните Балкани

4.4.1. Черна гора

4.4.2. Босна и Херцеговина

4.4.3. Сърбия

4.4.4. Албания

4.4.5. Косово

4.5. Емпирично изследване

4.5.1. Количествен анализ на данните от анонимния въпросник за влиянието на Русия в Северна Македония след преименуването

4.5.2. Качествен анализ на отговорите на експертите за влиянието на Русия в Северна Македония

4.5.2.1. Исторически и съвременни връзки, ключови области на влияние и механизми на влияние

4.5.2.2. Ключови точки на руското влияние в Република Северна Македония

4.5.2.3. Мотиви и промени във влиянието на Русия в Северна Македония след преименуването на страната

4.5.2.4. Измествания и сравнение на влиянието на Русия в Северна Македония с влиянието на Европейския съюз или САЩ

4.5.2.5. Управление на външни влияния в Република Северна Македония и ролята на международната общност

4.6. Изводи след четвърта глава

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Библиогария

ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Предлаганата докторска дисертация изследва влиянието на Съединените американски щати (САЩ), Китайската народна република (КНР) и Руската федерация върху политическите процеси в Република Северна Македония. Това е в контекста на съвременната международна среда, белязана от стратегическо съперничество, асиметрични заплахи и стремеж към влияние върху нестабилни и политически обтегнати региони. Изследването се фокусира върху периода след подписването на Преспанското споразумение през 2018 г., което представлява важен етап в международното положение на страната и влияе върху нейната външна политика и вътрешни процеси.

Целта на изследването е да се проследят формите, чрез които тези три държави упражняват своето външнополитическо присъствие в Северна Македония, като се вземат предвид различните им подходи, интереси и канали на влияние. Американската страна е разгледана в контекста на стратегическата ѝ подкрепа за членство в НАТО и процесите на евроатлантическа интеграция. Китайското присъствие е анализирано през призмата на неговата икономическа активност и политически неутрална реторика, както и чрез инвестиционни инициативи в рамките на сътрудничеството „Един пояс, един път“. Руските действия са били наблюдавани чрез подходи, които съчетават културно-исторически наративи, информационно влияние и подкрепа за определени политически и идеологически позиции.

Дисертацията има както научно, така и практическо значение, тъй като обединява националния и регионалния контекст и предлага концептуална рамка за разбиране на начина, по който великите сили проектират влиянието си върху малките държави. Подходът е интердисциплинарен, съчетаващ политически науки, международни отношения и критична геополитика. Специален акцент е поставен върху взаимодействието между външните участници и местния политически елит, както и върху социалните възприятия, медийните наративи и експертните оценки.

В изследването се използват количествени и качествени методи, чрез които се идентифицират спецификите на външното влияние, неговото възприемане от различни социални и политически групи, както и отражението на вътрешнополитическата динамика на държавата.

Дисертацията не се ограничава само до описание на фактичката обстановка, а предлага критичен анализ на процесите на политическо и институционално взаимодействие, свързани с външно влияние. Това открива и възможности за заключения с приложим характер - в областта на външната политика, демократичното развитие и стратегическата автономия на Северна Македония.

Като може би един от редките, всеобхватни трудове, посветени на сравнителния анализ на влиянието на Съединените щати, Китайската народна република и Русия върху Северна Македония на ниво докторска дисертация, той допринася за разширяването на академичния дебат по темата за външнополитическото влияние в Югоизточна Европа. Той предлага аналитична рамка за оценка на съвременните механизми за влияние върху политиките на държавите в демократичен преход, без да се използват предварително дефинирани категории като „уязвими държави“, а като се отчитат спецификите на институционалното развитие, международните задължения и вътрешнополитическите процеси.

ГЛАВА ПЪРВА

МЕТОДОЛОГИЯ и ТЕОРИЯ

Глава I определя методологичната и теоретичната рамка на изследването. Първият раздел е посветен на методологията, включително научната значимост, хипотезите, изследователските въпроси и използваните методи. Втората част разработва теоретични концепции и аналитични инструменти, чрез които се анализира влиянието на трите основни сили върху политическите процеси в Северна Македония.

Първата част, озаглавена „Методология“, разглежда:

Актуалност на темата

Темата за външнополитическото влияние върху малките държави и техните политически процеси е особено актуална в контекста на съвременната международна система, която се характеризира със засилена конкуренция между великите сили и нови форми на геополитическо господство в нестабилни региони. Регионът на Западните Балкани, и по-специално Република Северна Македония, представлява специфична среда, в която се преплитат стратегическите интереси на Съединените щати, Китай и Русия, като

всяка от тези страни прилага различни инструменти и подходи за проектиране на своето влияние.

След подписването на Преспанското споразумение през 2018 г. и последвалото членство на Северна Македония в НАТО през 2020 г., страната се озова в нова политическа и геополитическа конфигурация. Докато евроатлантическата ориентация изглежда формализирана, същевременно присъствието и активността на трети страни – Китай и Русия – се увеличават в сянката на официалните ангажименти. Това повдига въпроси относно действителното влияние на външните участници, начините, по които то се упражнява, и ролята на местните политически елити като медиатори на това влияние.

Разбирането на тези процеси е от решаващо значение не само за академичната общност, но и за институциите, медиите и обществото в Северна Македония и региона. Именно поради тази причина темата на настоящата дисертация има висока научна и практическа актуалност.

Обект на изследване са външните влияния върху политическите процеси в Република Северна Македония.

Предмет на изследване влиянието на САЩ, Китай и Русия върху Република Северна Македония.

Основен изследователски въпросВ настоящата дисертация е как и какво влияние оказват трите велики сили върху политическите процеси и сигурността на Република Северна Македония?

Основната целЦелта на изследването е да се задълбочи разбирането за влиянието на Съединените щати, Китай и Русия в Република Северна Македония след преименуването на страната.

Изследователски задачивключва наблюдение на разработването на начини за пряко въздействие върху Република Северна Македония чрез нестандартните методи и явления на Съединените щати, Китайската народна република и Русия; анализ на най-важните компоненти на влиянието на САЩ, КНР и Русия върху политическите процеси в Република Северна Македония и синтез на аналитична информация и идентифициране на най-важните компоненти на видовете пряко влияние на нестандартни методи и явления на САЩ, КНР и Русия върху Република Северна Македония.

Хипотеза

Централната хипотеза, тествана от това изследване, е: Влиянието на великите сили в Република Северна Македония е насочено към постигане на геополитически интереси, което се осъществява чрез широк набор от инструменти, които влияят върху политическата ситуация и перспективите на Република Северна Македония.

Елементите на общата хипотеза са следните:

1. Влиянието на великите сили в Република Северна Македония е насочено към реализиране на техните геополитически интереси в тази част на Югоизточна Европа.
2. Република Северна Македония е изправена пред перманентна политическа криза след периода на преименуването си по редица причини, но също така и защото външните влияния върху политическите ѝ процеси имат противоречиво въздействие.
3. Македонската политическа класа се възползва от външни влияния по различен начин, който понякога е в хармония, а друг път - в противоречие с националните интереси.

Методологичен подход

Изследването прилага смесен методологичен подход, съчетаващ количествени и качествени методи. Количественият компонент се основава на представително социологическо проучване (анкета) сред 302 респонденти от различни демографски групи, с цел установяване на обществените възприятия за външно влияние. Качественият компонент включва провеждане на полуструктурирани интервюта с експерти (10 за всяка държава) – университетски преподаватели, журналисти, политически анализатори, бивши дипломати и представители на гражданския сектор. Интервютата предоставят задълбочен анализ на процеси и механизми, които не могат да бъдат установени само чрез анкета. В изследването са използвани и вторични източници - официални документи, публични изявления на международни институции и местни власти, медийни публикации, анализи на независими институти и академична литература.

Във втората част на първата глава озаглавена „Обяснителни рамки, дефиниция на понятия“, разглежда геополитически и геостратегически теории, които формират основата за анализ на влиянието, което Съединените щати, Китай и Руската федерация оказват върху политическите процеси в Република Северна Македония. Те предоставят аналитична рамка за разбиране на позиционирането на великите сили в глобалния и регионален контекст, с особен акцент върху Северна Македония.

Началото на геополитическите теории се свързва с началото на 20-ти век, когато Халфорд Макиндер формулира теорията за „Хартленд“, подчертавайки стратегическото значение на Източна Европа и вътрешността на Евразия като ключ към контролирането на световната сила. Според Макиндер, който контролира Хартленда, ще контролира Евразия и по този начин световната политика. Никълъс Спикман, от друга страна, развива теорията за „Римланд“, като подчертава, че истинският контрол не се намира във вътрешността, а в крайбрежните райони около Евразия. В труда си „География на мира“ Спикман определя Римланд като пояс с форма на полумесец със значителен икономически, политически и военен капацитет, който функционира като буферна зона между Хартленда и световните океани, осигурявайки ключова позиция за глобално господство.

Съвременните теории разширяват това класическо разбиране, добавяйки нови измерения като културни, икономически и стратегически фактори. Робърт Каплан подчертава трайното въздействие на географските реалности върху външната политика, отбелязвайки, че въпреки глобализацията и технологичния напредък, пространството и физическите граници остават ключови за разбирането на конфликтите – особено на Балканите, в Близкия изток и Индо-Тихоокеанския регион. Збигнев Бжежински, от друга страна, концептуализира Евразия като център на геополитическа конкуренция, разработвайки модел на влияние чрез съюзи, икономическа интеграция и подкрепа на партньори, а не чрез директен териториален контрол. Неговата концепция за „Евразийските Балкани“ описва тази зона като богата на ресурси, но и дълбоко нестабилна, което я прави поле на конфликт между велики сили.

Критическата геополитика, като по-ново направление в теоретичната мисъл, поставя под въпрос традиционните държавно-центрични парадигми и разглежда геополитиката като дискурсивна и идеологическа конструкция, формирана чрез медии, език и политически наративи. За разлика от класическите теории, критичната геополитика счита, че територията, границите или „пространството“ не са обективни и фиксирани, а са резултат от културни и политически рамки. Този подход анализира как се създава „различност“ чрез представяне на определени региони като заплашителни или изостанали, с цел да се оправдаят интервенции, санкции или политически решения. Гироид О'Тул и Саймън Далби показват, че геополитическият език служи за легитимиране на политически мерки и

формиране на общественото мнение, особено чрез термини като „желязната завеса“ или „оста на злото“.

Мрежовата геополитика, от друга страна, разширява фокуса на анализа, за да включи недържавни участници като мултинационални корпорации, неправителствени организации и глобални дигитални платформи. В ерата на дигиталната свързаност, теми като киберсигурността, изменението на климата и глобалните здравни кризи изискват координация чрез интердисциплинарни и транснационални мрежи. Ан-Мари Слоутър развива тази перспектива, твърдейки, че властта днес е по-хоризонтална, разпределена чрез глобални мрежи на влияние, а не чрез вертикални държавни йерархии.

Символичната геополитика се фокусира върху националните символи, културните наративи и историческите спомени, които влияят на международните отношения. На Балканите символи като Косово, битката на Косово поле или византийското наследство представляват основа за политическа мобилизация и легитимация на геополитически цели.

Етногеополитиката анализира влиянието на етническите и религиозните идентичности върху политическите процеси. На Балканите различни етнически общности като сърби, хървати, босненци и албанци създават сложни мрежи от взаимодействие, които влияят върху формирането на политически ориентации и съюзи, често водени от религиозни или културни връзки.

Геоикономиката, от друга страна, изследва връзката между икономическите процеси и геополитическите цели. Едуард Лутвак развива концепцията за „геоикономическа стратегия“, при която икономическите средства се използват като заместител на военната сила за постигане на глобално влияние. Китай е пример за прилагане на тази стратегия чрез инициативата „Един пояс, един път“, докато Русия използва енергийното си влияние като средство за политически контрол на Балканите. Чрез икономически инструменти тези държави постигат дългосрочна зависимост от по-малки участници, което води до увеличена политическа власт и стратегическо предимство.

Икономическата дипломатия се определя като използване на икономически ресурси, двустранни и многостранни отношения за постигане на цели на външната политика. Китай го използва чрез инфраструктурни проекти в региона, докато Русия използва енергийните сделки за политическо влияние.

Меката сила, според Най (2004), се отнася до влияние чрез култура, медии и образователен обмен, докато хибридната война, популяризирана от Хофман (2007), съчетава конвенционални и неконвенционални методи за дестабилизация. Тази концепция включва политически, информационни, кибер и икономически инструменти, които действат в сивата зона между мира и конфликта. Руската перспектива се свързва с „информационна конфронтация“, където медиите и кибератаките се използват за манипулиране на общественото мнение, докато китайската концепция за „трите войни“ включва психологическа, медийна и правна война.

Освен това, концепциите за буферни държави и постколониална геополитика обясняват начина, по който Балканите функционират като зона на разграничение между великите сили. Буферните държави, исторически позиционирани като защитен пояс, поддържат баланса на силите и предотвратяват пряка конфронтация. В същия контекст, постколониалната геополитика показва как външното влияние оформя регионалната политика и националните идентичности.

Освен това, концепциите за проекция на силата, контрол върху ключови територии, стратегическа дълбочина и баланс на силите подчертават стратегическите маневри на основните играчи в региона. Проектирането на сила позволява пряко влияние, докато контролът върху ключови територии осигурява геостратегически позиции. Стратегическата дълбочина повишава устойчивостта на държавите на външни заплахи, докато балансът на силите предотвратява създаването на хегемония в региона.

Операционализацията на теоретичната рамка е разработена чрез анализи на автори и концепции в Глави 2, 3 и 4, които изследват геополитическите, геоикономическите и геостратегическите фактори, влияещи върху политическите процеси в Северна Македония. Тези теоретични перспективи служат като основа за формулиране на въпроси в анкети и интервюта, насочени към измерване на влиянието на САЩ, Китай и Русия, както и ролята на местните политически актьори в процесите на медиация.

Методологични предизвикателства включват ограничена готовност на респондентите да обсъждат чувствителни теми, ниска осведоменост за китайското влияние и ограничен достъп до прозрачни данни, което налага внимателно тълкуване на косвените показатели.

ВТОРА ГЛАВА

ВЛИЯНИЕТО НА САЩ В РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ

Втората глава на дисертацията, операционализира и доразвива теоретичната рамка, представена в първа глава, която разглежда специфични аспекти на влиянието на САЩ в контекста на Западните Балкани, с фокус върху Република Северна Македония. Съединените щати следват многостранен подход за укрепване на политическото си влияние на Балканите, съчетавайки мека сила, икономическа подкрепа, проекция на сила и стратегически съюзи.

Регионът на Западните Балкани е разположен в периферията на Хартленда и служи като стратегически коридор между Русия и Западна Европа. Поради географското си положение, Балканите играят ключова роля за американските геополитически интереси, особено чрез връзките си с Егейско и Адриатическо море.

В тази връзка Съединените щати насърчават демократичните ценности и отворените пазарни икономики чрез агенции като USAID, които предоставят финансова и техническа подкрепа за укрепване на демократичните институции и гражданското общество. Този модел е израз на икономическа дипломатия, насочена към стабилност и развитие, но също така и към насърчаване на западните ценности.

Икономическата помощ всъщност е централен инструмент, чрез който се укрепват партньорствата със страни като Косово, Босна и Херцеговина и Северна Македония, с акцент върху икономическите реформи, доброто управление и борбата с корупцията. В допълнение към икономическата подкрепа, стратегията на САЩ в региона набляга и на стабилността на сигурността чрез интеграция в НАТО и укрепване на регионалните отбранителни способности. Интеграцията в НАТО е основен приоритет за Съединените щати, с цел стабилизиране на региона и намаляване на външното влияние, особено руското. От друга страна, присъствието на американски военни войски в рамките на мисиите на ООН през 90-те години на миналия век и отбранителните партньорства между двете страни представляват проекция на сила, гарантираща суверенитета на Северна Македония и ограничаваща руското и китайското влияние в региона.

Съединените щати активно подкрепят политическите процеси в страната, включително Охридското рамково споразумение от 2001 г., което се счита за основа на

многоетническото управление. Този подход отразява микрогеополитическото измерение на американската стратегия.

Културната дипломация, като част от меката сила, се постига чрез програми като „Американски кътове“, стипендии Фулбрайт, програми за академичен обмен и учебни посещения, които формират мрежа от млади професионалисти, възприемащи западните ценности. Тези форми на културна дипломация представляват инструмент за дългосрочно укрепване на проамериканските нагласи в страната. Освен това, медийната грамотност и подкрепата за независимите медии са насочени към укрепване на демократичния капацитет и борба с дезинформацията.

Преспанското споразумение от 2018 г., постигнато със значителен дипломатически ангажимент от страна на Вашингтон, демонстрира символичната геостратегия на Съединените щати, стабилизирайки региона и проправяйки пътя за членство в НАТО. Това също така засили стратегическата дълбочина на Северна Македония. Тази стъпка ограничи руското влияние и позиционира страната като част от западния механизъм за сигурност. Освен това, меморандумът за сътрудничество в областта на 5G технологиите се счита за ключов в областта на сигурността, особено в противодействието на китайските технологии.

Американското влияние се отразява и чрез санкции срещу лица, обвинени в корупция, особено във висшите ешелони на управлението, които пряко влияят на политическите процеси в страната, което е форма на проекция на сила. В това отношение политическите елити като цяло подкрепят американското присъствие. Тяхната подкрепа често се основава на очаквания за икономическо развитие и евроатлантическа интеграция, но в някои случаи се използва и за вътрешнополитически манипулации.

Проведените като част от дисертацията проучвания показват разлики в нагласите според етническата принадлежност, възрастта и нивото на образование. Беше отбелязано, че някои респонденти отказват да коментират Съединените щати, което показва политическа чувствителност и поляризация в публичния дискурс.

Според наблюденията, представени в експертните интервюта, американското влияние се възприема главно като насочено към стабилизиране и подкрепа на евроатлантическите процеси. Същевременно някои от събеседниците посочват, че това влияние понякога е обвързано с определени политически и етнически структури, което може да доведе до чувство за неравенство.

Влиянието на САЩ върху държавите от Западните Балкани

Американското влияние в страните от Западните Балкани се упражнява чрез преки политически отношения, съюзи за сигурност и икономическа подкрепа, както и чрез стратегическата роля на НАТО. След края на Студената война Съединените щати значително увеличиха присъствието си в региона, особено чрез военни интервенции в Косово и Босна и Херцеговина. В академичните среди съществуват различни мнения относно ролята на НАТО в Западните Балкани. Някои автори го разглеждат като ключов фактор за стабилизиране на региона и запазване на либералния международен ред, докато други критикуват военното му присъствие като нарушение на международното право, особено в случая с Косово, където интервенцията е извършена без одобрението на Съвета за сигурност на ООН. Въпреки това, общото мнение е, че присъствието на НАТО в региона е засилило регионалната сигурност и е предотвратило по-нататъшни конфликти.

В това отношение администрацията на САЩ изигра ключова роля за прекратяването на войната в Босна и Херцеговина чрез Дейтънското мирно споразумение от 1995 г., което е основата на настоящата конституционна структура на страната. Що се отнася до Косово, някои автори смятат, че Съединените щати са „архитектът“ на съвременното Косово, особено след военната интервенция на НАТО през 1999 г. Интервенцията бележи края на конфликта и проправи пътя за независимостта на Косово през 2008 г., подкрепена от Белия дом. Албания също се радва на силна политическа и икономическа подкрепа от Вашингтон след демократизацията на страната. Американското влияние е видимо чрез помощта за евроатлантическата интеграция и военното сътрудничество, включително чрез членството на Албания в НАТО от 2009 г. насам. Американското присъствие в Черна гора се засили след обявяването на независимостта ѝ през 2006 г. Със силен ангажимент на Белия дом, Черна гора се присъедини към НАТО през 2017 г., което беше възприето като стратегически ход за укрепване на сигурността на Югоизточна Европа. Американската подкрепа е видима чрез програми за модернизиране на армията, борба с организираната престъпност и насърчаване на свободата на медиите. Отношенията между Съединените щати и Сърбия преминаха през бурен период, особено след бомбардировките на НАТО през 1999 г. След 2000 г. обаче Съединените щати подновиха дипломатическото и икономическото си присъствие в Сърбия. Въпреки военния неутралитет на Сърбия, сътрудничеството по програмата „Партньорство за мир“ позволи увеличаване на военния обмен и програмите за

сигурност. Вашингтон също така остава активен в процеса на нормализиране на отношенията между Белград и Прищина, особено чрез посредничество и икономически програми.

ГЛАВА ТРЕТА

Мястото на Република Северна Македония в геополитическите интереси на Китайската народна република след периода на преименуването

Третата глава анализира стратегията на Китай в Северна Македония чрез концепциите за критична геополитика, икономическа дипломация, мека сила и мрежова геополитика. След това фокусът ще се премести към Западните Балкани, където ще бъдат разгледани регионалните специфики на китайското влияние чрез здравна дипломация, медийна стратегия и културна дипломация. Тези концепции са ключови за разбирането на дългосрочните стратегии на Китай в региона, които съчетават икономическа мощ, културно влияние и инфраструктурни инвестиции, за да затвърдят геополитическата му позиция.

Китай беше една от първите страни, заедно с Русия, които признаха Македония под конституционното ѝ име, потвърждавайки стратегическата си ориентация към подкрепа на нови държави в многополюсния международен ред. Това е пример за критична геополитика, чрез която Пекин артикулира своите външнополитически интереси в региона. Въпреки че двустранните отношения са стабилни, те бяха нарушени, когато Северна Македония призна Тайван, но по-късно бяха нормализирани с подписването на Меморандум за разбирателство и засилване на икономическото сътрудничество. Оттогава Китай подкрепя Северна Македония в множество области, включително икономика, образование, култура и технологии.

Китай разглежда региона като важна точка за своята инициатива „Един пояс, един път“ (BRI), като Северна Македония е ключов коридор по маршрута от Атина до Будапеща.

Китайската икономическа дипломация в Северна Македония започна с големи инфраструктурни проекти, като например магистралата Кичево-Охрид, финансирана с китайски заем от 580 милиона долара. Чрез подобни капиталови проекти Пекин консолидира икономическото си влияние, създавайки дългосрочна зависимост на местните власти от китайски заеми. Освен това, проекти като водоелектрическата централа „Козяк“ и началното училище „Райко Жинзифов“ са примери за китайско присъствие в сектори на

критичната инфраструктура, често без публични и прозрачни процедури за обществени поръчки. Инициативите на Huawei за дигитализация и електронно образование допълват икономическия ангажимент на Китай в страната.

Освен това, Пекин проектира влияние чрез мека сила, като инвестира в здравна дипломация, културна дипломация и образователни програми, особено чрез Института „Конфуций“ и стипендии за македонски студенти.

Здравната дипломация се оказва особено важна по време на пандемията от Covid-19, когато Китай дари медицинско оборудване и ваксини на Северна Македония. Китайското влияние, макар и незначително, се опита да се разшири и в медиите, където Пекин представи успешна борба срещу пандемията и хуманитарна помощ, което засили положителния му имидж в страната. Тази стратегия се реализира чрез символична геостратегия, мрежова геополитика и икономическа дипломация, които позволяват дългосрочното укрепване на китайското присъствие в региона.

Северна Македония остава част от инициативата 17+1, като премиерът Заев изрази благодарност на срещата на върха през 2021 г. за китайската помощ по време на пандемията от Covid-19. Тази положителна позиция сигнализира, че въпреки политическите промени, Северна Македония остава отворена за икономическо сътрудничество с Китай. Китай

С тези инструменти Пекин се опитва да консолидира позициите си в региона, което представлява дългосрочна стратегия за геоикономическо влияние и укрепване на меката сила.

Проучванията показват, че македонската общественост възприема положително китайското влияние, особено в контекста на икономическото развитие и инфраструктурните проекти, въпреки че има резерви относно прозрачността и евентуалните корупционни практики. Данните от проучването показват, че значителна част от анкетираните не са достатъчно информирани за китайското присъствие или го възприемат неутрално. Същевременно някои респонденти изразяват резерви относно прозрачността на китайските проекти, липсата на социална ангажираност и трудностите в комуникацията поради езикови и културни бариери.

Влиянието на Китайската народна република върху държавите от Западните Балкани

След подробен анализ на китайското влияние в Северна Македония, следва преглед на по-широката регионална динамика в Западните Балкани, с цел да се идентифицират

общии модели и специфичните подходи на Китай в различните страни. Този раздел ще изследва стратегиите на Китай за икономическо и политическо влияние чрез проекти по инициативата „Един пояс, един път“, рамката 17+1, здравната дипломация и медийната подкрепа.

Китай първоначално установи дипломатически отношения със страните от региона, като подкрепи Сърбия в опита ѝ да блокира признаването на независимостта на Косово, което бележи нов дипломатически ангажимент в региона. През 2011 г. Пекин инициира рамката „16+1“, която по-късно се превърна в „17+1“ (сега 14+1), което даде възможност на Китай да инвестира в капиталови проекти чрез кредитна линия от 10 милиарда долара. Регионалните инфраструктурни проекти, като например магистралата Бар-Боляре в Черна гора и моста Пелешац в Хърватия, са част от стратегия за геоикономическо присъствие, която често е съпроводена с обвинения в корупция и липса на прозрачност. Освен това, проекти в Сърбия, като например железопътната линия Белград-Будапеща, се считат за част от стратегията на Пекин за създаване на стратегически транспортни коридори в Европа.

Китайската икономическа дипломация в Западните Балкани всъщност се характеризира с комбинация от икономически и политически дейности, където икономическите инициативи често обслужват политически цели. Според Хийт (2016), целта е манипулиране на икономическите отношения, като политическите дейности се използват само ако осигуряват икономическо предимство. Някои автори смятат, че е трудно да се разграничи държавното влияние от дейността на частните китайски компании.

Друга част от застъпниците твърдят, че Западните Балкани са стратегически важни за инициативата „Един пояс, един път“, защото регионът представлява ключов транспортен маршрут към Европа. Китайските инвестиции в инфраструктура и енергетика са част от дългосрочна стратегия за разширяване на търговските пътища и икономическото влияние в ЕС. Но в действителност стратегията на Китай е адаптивна и зависима от местните условия. В някои случаи фокусът е върху краткосрочните икономически печалби, докато в други целта е дългосрочно геополитическо влияние. Този подход позволява на Китай да увеличи максимално присъствието си чрез икономически инвестиции, създавайки основа за политическо влияние.

Стратегията на Китай се характеризира и със здравна дипломация, която беше видима по време на пандемията от Covid-19 чрез дарения на медицинско оборудване и

ваксини, представяйки Пекин като надежден партньор във времена на глобална криза. Пекин се възползва от липсата на европейска подкрепа по време на пандемията, за да увеличи активността си в Сърбия, Босна и Херцеговина и Черна гора. Чрез тези здравни инициативи Китай затвърди имиджа си в региона, особено в Сърбия, където е представян като „спасител“ в медиите. Чрез медиите Китай засилва влиянието си в региона, използвайки CRI и CGTN, за да разпространява наративи, които го представят като световен лидер и доверен партньор. Партньорствата между китайските и местните медии предоставят платформа за позитивно популяризиране на китайската политика и икономика. В допълнение към медиите, Китай използва и културни платформи, като например Институтите „Конфуций“, които насърчават културния обмен и изучаването на китайски език в няколко столици на Западните Балкани.

Пекин използва тази мрежова геополитика, за да укрепи отношенията си в региона, особено чрез културни събития и образователни програми, които създават положително отношение към Китай. В този контекст, здравната дипломация и медийната стратегия разчитат на концепцията за мека сила, където Китай се позиционира като „глобален благодетел“, като едновременно с това консолидира своето икономическо и политическо влияние. Въпреки че това икономическо и културно влияние увеличи зависимостта на някои балкански страни от китайския капитал, то също така породило опасения сред Европейския съюз и Съединените щати относно потенциалното отклонение от европейските стандарти и въздействието върху политическата стабилност.

Чрез геоикономически подход и мека сила, Китай успешно консолидира присъствието си в Западните Балкани, което представлява дългосрочна стратегия за укрепване на геополитическото му положение в периферията на Европа.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Влиянието на Русия върху политическите процеси в Република Северна Македония след преименуването на държавата

Влиянието на Руската федерация върху политическите процеси в Република Северна Македония е анализирано в **четвъртата и последна глава**. Ако предишните две глави операционализираха и доразвиха теоретичната рамка, представена в първата глава, и разгледаха специфичните аспекти на влиянието на Съединените щати и Китай в Западните

Балкани, с фокус върху Република Северна Македония, то тази глава прави това с фокус върху руското влияние.

Русия беше първата голяма сила и член на Съвета за сигурност на ООН, която призна Македония, което се счита за стратегическа стъпка срещу западното влияние в региона и пример за критична геополитика.

Руското влияние в Северна Македония се характеризира с ограничено и фрагментирано присъствие, което е насочено към причиняване на нестабилност и възпрепятстване на евроатлантическата интеграция. Това влияние се проявява чрез политическа намеса, икономическа зависимост, дезинформация и културни и религиозни дейности. Въпреки че Русия няма дълга история на геополитически интерес към Северна Македония, тя открито се противопоставя на членството на страната в НАТО. Политическите намеси на Русия в Северна Македония целят да дестабилизируют страната и да предотвратят нейната евроатлантическа интеграция. Москва подкрепя проруски политически партии като „Обединена Македония“ на Янко Бачев, която публично се застъпва за влизането на Северна Македония в Евразийския икономически съюз. Този тип връзка е пример за мрежова геополитика, при която Русия създава политически мрежи на местно ниво за влияние. Някои автори смятат, че ВМРО-ДПМНЕ, по времето на Никола Груевски, е имала проруски позиции, а сътрудничеството с Русия е било видимо чрез подкрепата за „Турски поток“. Това е част от геоикономическа стратегия, при която Русия използва енергийната зависимост като политически лост за влияние.

Влиянието на Москва е осезаемо и върху събитията, свързани с Преспанското споразумение. Чрез пропагандни наративи и подкрепа за проруски партии и националистически групи, Москва използва референдума, за да засили влиянието си. Руската пропаганда, чрез информационна война, подкрепяше медии, които критикуваха споразумението, а руският посланик в Македония открито приветства провала на референдума. Русия използва тези механизми за проекция на мека сила, геоикономически лост и мрежова геополитика, за да консолидира влиянието си.

В икономическата област руското присъствие в Северна Македония е ограничено, главно в енергийния сектор чрез Лукойл и няколко по-малки компании. Големи руски компании почти напълно отсъстват от македонския пазар, а сътрудничеството по проекта „Турски поток“ беше преустановено след смяната на политическото ръководство през 2017

г. Икономическите инвестиции са минимални, но Русия продължава да използва енергийната си мощ като политически лост. От друга страна, опитите за поемане на контрола над Макпетрол чрез Балкан Петролеум Холдинг бяха блокирани и влиянието остана на ограничено ниво. Руското икономическо влияние в Северна Македония е най-видимо чрез Сергей Самсоненко, руски бизнесмен, който инвестира в спортни клубове (ФК Вардар и хандбални клубове), както и в букмейкърски пунктове от 2006 г. насам. Въпреки че СДСМ стратегически се ориентира към Запада, вратите за руски корпоративни интереси остават отворени, което поставя под въпрос мнението, че СДСМ е изцяло прозападна, а ВМРО-ДПМНЕ е националистическа и проруски ориентирана партия.

Руското медийно влияние е значително чрез подкрепата за медийни канали и портали, които промотират проруски наративи и критикуват евроатлантическата интеграция на Северна Македония. Сръбските медии често се използват като платформа за излъчване на проруско съдържание, което допълнително засилва руската пропаганда в страната. Този тип медийно влияние е част от по-широката стратегия на Русия за дезинформация и манипулиране на общественото възприятие. Чрез координирани кампании в социалните медии и местни портали, руските наративи се разпространяват бързо, създавайки поляризация и недоверие към евроатлантическите институции.

Според резултатите от анонимното проучване, значителна част от анкетираните възприемат Русия неутрално или негативно, но има ясна разлика между етническите групи, поколенията и образователните категории. Анкетите показват също, че много от тях не са достатъчно информирани или избягват да говорят открито, което показва противоречивостта и политическата чувствителност на темата.

Интервюираните експерти описват руската стратегия като „дългосрочна, но отсъстваща“, тоест като форма на тихо, символично влияние, което експлоатира обществената амбивалентност и недостатъчния институционален капацитет. Някои събеседници подчертават, че Русия действа, като подкрепя маргинални политически партии и организации, които са критични към Запада. Тези организации използват реторика на неутралност, антиглобализъм и защита на традиционните ценности. Някои от тях открито цитират руски позиции относно НАТО, санкциите и дори конфликта в Украйна.

Влиянието на Русия върху държавите от Западните Балкани

Геостратегическите интереси на Русия в Западните Балкани се проявяват чрез политически, икономически и културни връзки, въпреки че регионът не е от централно значение за руската външна политика. Москва успя да изгради стабилни отношения със Сърбия, Черна гора и Босна и Херцеговина, използвайки ги за увеличаване на влиянието си. Русия създава „политически прокси“ групи, промотиращи наративи, основани на традиционни ценности и панславизъм. Стратегическото положение на Балканите осигурява достъп до важни икономически и енергийни ресурси, а стратегията на Русия разчита на енергийна зависимост, културни връзки и политически съюзи, за да противодейства на западното влияние.

Руското влияние в Западните Балкани се основава именно на това, с цел противодействие на западното влияние, особено на НАТО. Според Марк Галеоти, Русия използва „политическа война“ - комбинация от дипломатически, икономически, информационни и военни тактики - за да постигне целите си без открит конфликт, като същевременно се адаптира към местните политически условия. За разлика от тях, Гордън Хан и Бобо Лоу смятат, че руската стратегия е дългосрочна и насочена към създаване на трайни съюзи и икономически зависимости, с цел подкопаване на западното влияние и установяване на хегемония.

В допълнение към политическите и икономическите инструменти, Русия активно използва медийно влияние чрез мрежи като RT Balkan и Sputnik, особено в Сърбия. Тези медии служат за разпространение на руски наративи и критики към западната интеграция. Чрез местните медии руски послания се предават и до Босна и Херцеговина, Черна гора и Северна Македония. Медийното влияние се допълва от културна дипломация, разчитаща на православната религия като механизъм за укрепване на позициите си в региона.

Стратегията на Русия в Западните Балкани не е толкова институционализирана, колкото тази на ЕС или НАТО, а се основава на двустранни отношения и икономическа зависимост. Русия беше свързана с опита за преврат в Черна гора през 2016 г., чиято цел беше да се предотврати членството ѝ в НАТО. Въпреки че процесът завърши с осъдителни присъди, делото беше върнато за ново разглеждане поради липса на доказателства. След присъединяването си към НАТО, Черна гора беше поставена в руския списък на „враждебните“ държави, но Москва запази влиянието си, като финансира проруски партии.

Инвестициите в недвижими имоти и програмата „Златен паспорт“ позволиха на руски бизнесмени да имат значително присъствие в крайбрежните части на страната.

В Босна и Херцеговина руското влияние е концентрирано в Република Сръбска, където лидерът Милорад Додик е един от най-големите съюзници на Москва. Русия също подкрепи референдума за отбелязване на 9 януари като Ден на републиката, въпреки противопоставянето на съдебните власти на Босна и Херцеговина. „Газпром“ играе доминираща роля в енергийния сектор на Република Сръбска, докато Сърбия е център на руско влияние, с дълбоки исторически, културни и енергийни връзки.

Русия подкрепя позицията на Сърбия за непризнаване на Косово и редовно използва дипломатически канали в ООН, за да блокира международното му признаване. Инвестициите на Газпром в Naftena Industrija Srbije (NIS) осигуряват силно политическо влияние. Въпреки че Белград обявява военен неутралитет, сътрудничеството с Русия продължава чрез военни учения и инициативи за сигурност.

В Албания руското влияние е минимално поради прозападната ориентация на страната и членството ѝ в НАТО. След руската агресия в Украйна, Албания експулсира двама руски дипломати, с което отношенията между двете страни достигнаха най-ниското си ниво за всички времена.

Русия използва статута на Косово, за да постигне своите геополитически цели в региона, подкрепяйки позицията на Белград и използвайки правото си на вето в ООН, за да блокира признаването му. Чрез енергийни сделки, политически съюзи, медийни наративи и културна дипломация, Русия се стреми да запази присъствието си на Балканите и да осуети западното влияние.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертацията анализира ролята на трите големи сили – САЩ, Китай и Русия – в политическите процеси на Република Северна Македония и региона на Западните Балкани. Изследването се основава на емпирични данни и теоретичните концепти, изложени в първата глава, които операционализират обяснителната рамка на геополитическото и геостратегическото влияние.

Съединените американски щати (САЩ) са доминиращ геополитически актьор в региона, особено чрез НАТО, където членството на Северна Македония донесе политическа

стабилност, икономическо развитие и засилена сигурност. САЩ подкрепят евроатлантическия път на страната, а тяхното влияние е особено видимо в стабилизирането на политическите процеси и икономическите възможности.

Американската подкрепа за Косово, както и опитите за нормализиране на отношенията със Сърбия, укрепват регионалната стабилност, докато сътрудничеството с Албания служи като модел за евроатлантическа интеграция. Членството на Албания в НАТО допълнително засили регионалната сигурност и отвори път за стратегическо партньорство между САЩ и Западните Балкани.

Китай проектира своето влияние чрез икономическа дипломация и инфраструктурни проекти в рамките на „Един пояс, един път“ и 17+1. Ключовите проекти, като магистралите Кичево–Охрид и Миладиновци–Щип, показват дългосрочни стратегически намерения, макар че те са свързани с рискове от корупция и дългове. Културната дипломация чрез Института Конфуций допринася за меката сила на Китай, но политическото влияние остава ограничено поради стратегическата ориентация на Северна Македония към ЕС и НАТО.

Русия прилага хибридни методи за влияние, включително дезинформации, културно-религиозни връзки и подкрепа за проруски политически формации. Нейното влияние е насочено към дестабилизиране на евроатлантическите процеси, особено при промяната на конституционното име на Северна Македония и интеграцията в НАТО. Въпреки че икономическото присъствие на Русия е ограничено, тя използва енергийния сектор и медиите за политическо въздействие.

Влиянието на трите сили е различно по своята природа: САЩ доминират чрез механизми за сигурност и политически инструменти, Китай – чрез икономически стратегии, а Русия – чрез хибридни методи. Северна Македония остава пространство на сблъсък на интереси, където политическата елита играе активна роля във филтрирането и адаптирането на тези влияния. Според експертните интервюта, най-голямо влияние имат САЩ, докато руското се счита за дестабилизиращо, а китайското е ограничено в икономически план. Високото ниво на корупция и институционалната слабост правят страната податлива на тези влияния, което изисква укрепване на институционалните капацитети.

ПРЕГЛЕД НА ОСНОВНАТА ХИПОТЕЗА

Въз основа на гореизложеното може да се каже, че влиянието на великите сили в Република Северна Македония е насочено към реализиране на геополитически интереси, осъществявани чрез широк набор от инструменти, които влияят върху политическата ситуация, перспективите и сигурността на Република Северна Македония. Този набор от инструменти включва: геополитически: класически; ново - символична геополитика, мрежова геополитика, етно-геополитика или микро-геополитика; критичен; геостратегически геоекономически теории, икономическа дипломация, мека сила, хибридна война, проекция на сила, буферни държави и постколониална геополитика. Хипотезата не е теоретично предположение, а е подкрепена от анализирани емпирични данни, конкретни примери и политически контексти, които са разгледани във всички глави на дисертацията. Хипотезата беше тествана чрез кръстосано съпоставяне на данните, получени от полето, анонимни анкети, интервюиране на съответните експерти и систематизиране на конкретни примери за външно влияние. Анализът не потвърди съществуването на унифициран модел, но показва, че всяка от трите държави действа изборително, в съответствие със собствените си интереси и спецификата на политическата система и социалния контекст в Северна Македония. Това прави въздействието променливо, динамично и зависимо от локалната възприемчивост.

ПРЕГЛЕД НА ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ХИПОТЕЗАТА

Централната хипотеза на това изследване е развита в серия от три ключови елемента, които са тествани подробно чрез анализ на съответните емпирични данни, експертни наблюдения и специфични казуси. Следва идентичен аналитичен преглед на всеки от тях, в съответствие със съдържанието и окончателните заключения на дисертацията.

1. Влиянието на великите сили в Република Северна Македония е насочено към постигане на техните геополитически интереси в тази част на Югоизточна Европа.

Вашингтон се стреми да засили евроатлантическата интеграция на Северна Македония, като подкрепя членството ѝ в НАТО и ЕС, което гарантира стабилността на региона и ограничава руското и китайското влияние. Усилията на САЩ включват

дипломатическа и финансова подкрепа за реформи и сигурност, както и насърчаване на прозрачността и борба с корупцията.

Пекин използва икономическата си мощ чрез инициативи като „Един пояс, един път“ и 17+1, за да засили влиянието си в инфраструктурните проекти и търговията. Интересът на Китай е свързан с разширяване на пазарите и създаване на стратегическо присъствие в региона, което често е в противоречие с нормите на ЕС.

Москва се стреми да подкопае евроатлантическата интеграция на Северна Македония и да поддържа влияние чрез дезинформационни кампании, политическа подкрепа за националистически групи и културно-религиозни връзки. Русия се стреми да предотврати разширяването на НАТО и ЕС в региона, използвайки историческите и етническите линии на разделение.

2. Република Северна Македония е изправена пред продължаваща политическа криза по време на преименуването си, наред с други причини, поради противоречиви външни влияния върху политическите ѝ процеси.

Република Северна Македония е изправена пред продължаваща политическа криза след периода на преименуването си по няколко причини, но също така и защото външните влияния върху политическите ѝ процеси са оказали противоречиво въздействие. Влиянието на САЩ, Китай и Русия върху Северна Македония създава динамично поле на конкуренция. САЩ подкрепят евроатлантическата интеграция и стабилност, Китай се фокусира върху икономически проекти, без да поставя политически условия, докато Русия използва хибридни методи за дестабилизиране и засилване на антизападните наративи. Това преплитане на влияния води до поляризация на обществото и вътрешнополитическо напрежение, което възпрепятства стабилното развитие на страната.

3. Македонската политическа класа използва външно влияние по различни начини - понякога в съответствие с националните интереси, а понякога в противоречие с тях.

Третият елемент се потвърждава чрез анализ на политическото поведение на различни партии и лидери, които в различен контекст призовават за подкрепа от САЩ, Китай или Русия, в зависимост от текущите си цели. Македонската политическа класа използва външни влияния по различни начини, понякога в хармония с националните интереси, а понякога в противоречие с тях. Те често използват външни влияния и влияния като инструмент за консолидиране на властта или подкопаване на противниците, което

често води до конфликт с националните интереси. Прозападните партии разчитат на подкрепата на ЕС и САЩ, за да консолидират реформите и да укрепят интеграцията на страната, докато популистките и националистическите сили използват подкрепата на Русия или икономическите инициативи на Китай, за да устоят на натиска от Запада. Нивото на корупция и безнаказаност създава среда, в която политиците манипулират общественото мнение, като разпространяват фалшиви новини, целящи да дискредитират опонентите си и да отклонят вниманието от собствените си провали. Това не само задълбочава вътрешната поляризация, но и прави страната уязвима за външно влияние, което често подкопава дългосрочните ѝ стратегически цели.

ПРЕГЛЕД НА ОСНОВНИЯ ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ВЪПРОС

Централният изследователски въпрос, формулиран в рамките на тази докторска дисертация, е: „Какви са механизмите и степента на влияние на външни геополитически актьори - САЩ, Китай и Русия - върху политическите процеси в Република Северна Македония по силата на Преспанското споразумение и в контекста на Западните Балкани?“ Въпросът произтича от необходимостта от систематично и сравнително изследване на външното влияние в преходна, многоетническа и геополитически уязвима страна като Северна Македония. Изследването е насочено към идентифициране на специфичните инструменти за действие – политически, икономически, символични или хибридни – които различните участници използват в условия на ограничен суверенитет и силна външна конкуренция.

Поставеният въпрос има за цел да преодолее дихотомията Запад-Изток и да предложи нюансирана картина на реалните форми на влияние, опосредствани от вътрешни актьори и регионалния контекст. Защитата на тази формулировка се основава на актуалността на темата, недостатъчното проучване на паралелното действие на множество сили върху малка държава и необходимостта от теоретично обосноваване, емпирично подкрепено и геополитически смислен отговор на ключовия въпрос за насоките на македонската политическа стабилност и външна политика.

НАУЧЕН ПРИНОС НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертацията представлява значителен принос за развитието на политологията, с особен акцент върху поддисциплините, свързани с международните отношения, геополитиката и политическата социология. Изследването открива нови възможности за разбиране на начина, по който великите сили проектират властта си върху малките държави, използвайки случая на Северна Македония като конкретно и релевантно изследване. Тази работа не само анализира влиянието на Съединените щати, Китай и Русия, но и го изобразява като сложен, динамичен и многостранен процес, който се проявява чрез различни инструменти, стратегии и посреднически структури.

Първият и най-важен принос на работата се състои в широкото приложение на комбинирана емпирична методология, която включва количествено изследване с 302 респонденти и полуструктурирани интервюта с 20 експерти. В академичната литература в региона рядко може да се намерят изследвания, които задълбочено интерпретират и същевременно включват обществените възприятия и експертните мнения относно влиянието на чуждестранни играчи върху вътрешната политика. Същевременно въпросите, зададени в анкетата, са разработени по такъв начин, че да отворят пространство за задълбочена интерпретация и идентифициране на структурни различия в нагласите според етническата принадлежност, образованието и географския произход. Това засилва научната валидност на изследването и го прави полезно като основа за по-нататъшни изследвания.

Вторият съществен принос е свързан с интегрирането на няколко различни теоретични подхода в обща рамка: геополитически, геостратегически и геоикономически теории, икономическа дипломация, мека сила и хибридна война. Този интердисциплинарен подход позволява задълбочено разбиране на различните механизми на влияние и тяхното адаптиране към местния политически и социален контекст. Теорията не е представена само като абстрактна рамка, но е операционализирана и тествана чрез серия от практически примери, въпроси (анонимни анкети и експертни интервюта) и аналитични инструменти в цялата работа.

Третият принос се отнася до разширения географски и политически обхват на изследването. Въпреки че основният фокус е върху Република Северна Македония, анализът включва и примери от други страни от Западните Балкани, което позволява формулирането на паралели, наблюдението на регионални модели и оценката дали

влиятието на тези три страни следва по-широка геостратегическа логика. По този начин, статията преминава от национална към регионална перспектива, като по този начин допринася за развитието на балканологията и сравнителните политически изследвания.

В допълнение към академичния принос, изследването има и практическо приложение при определянето на релевантни заключения за изграждане на публични политики, подобряване на медийната грамотност и разработване на институционални механизми за съпротива срещу дестабилизиращи външни влияния. По този начин работата допринася и за укрепване на демокрацията, прозрачността и дългосрочната политическа стабилност в Северна Македония и региона.

Накрая, дисертацията може да се разглежда като платформа за по-нататъшни изследвания, включително чрез разширяване на географския обхват (например чрез включване на страни от ЕС, Турция или Близкия изток като участници), чрез тематично разширение (анализ на медийното въздействие, културна дипломация, икономическа зависимост) или чрез свързване с други дисциплини (социология, международно право, изследвания на сигурността). Това потвърждава трайната научна актуалност и гъвкавост на изследователския модел.

ИЗБРАНА БИБЛИОГРАФИЯ

Agnew, J. (2004). *Geopolitics: Re-visioning World Politics*. Routledge.

Bechev, D. (2017). *Rival Power: Russia in Southeast Europe*. Yale University Press.

Dalby, S. (1991). *Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space*. Routledge.

Galeotti, M. (2016). *Hybrid War or Gibrinaya Voina? Getting Russia's non-linear military challenge right*. *NATO Review*.

Gerasimov, V. (2013). The Value of Science in Prediction. *Military-Industrial Courier*.

Huang, Y. (2016). *China's Economic Diplomacy and the Belt and Road Initiative*. *China Quarterly*.

Ikenberry, G. J. (2011). *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*. Princeton University Press.

Kaplan, R. (2012). *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate*. Random House.

- Kissinger, H.** (2014). *World Order*. Penguin Press.
- Liu, Z.** (2018). *China's Global Reach: The Belt and Road Initiative*. Brookings Institution Press.
- Mackinder, H.** (1904/2004). *The Geographical Pivot of History*. *Geographical Journal*.
- Mearsheimer, J. J.** (2014). *The Tragedy of Great Power Politics*. W.W. Norton & Company.
- Miller, R.** (2012). *The United States and the Balkans: Policy and Impact since 1991*. Routledge.
- Mulchinock, N.** (2017). *NATO and the Western Balkans: A Strategic Partnership*. Routledge.
- Nye, J.** (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs.
- Orenstein, M., & Kelemen, R. D.** (2017). Trojan Horses in EU Foreign Policy. *Journal of Common Market Studies*.
- Slaughter, A.-M.** (2017). *The Chessboard and the Web: Strategies of Connection in a Networked World*. Yale University Press.
- Spykman, N.** (1944). *The Geography of the Peace*. Harcourt, Brace.
- Stronski, P., & Sokolsky, R.** (2017). *The Return of Global Russia: An Analytical Framework*. *Carnegie Endowment for International Peace*.
- Turcsányi, R.** (2017). *Chinese Assertiveness in the South China Sea: Power Sources, Domestic Politics, and Reactive Foreign Policy*. Palgrave Macmillan.
- Vangeli, A.** (2019). China's Engagement with the Sixteen Countries of Central and Eastern Europe under the Belt and Road Initiative. *Journal of Contemporary China*.
- Waltz, K.** (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley.
- Zbigniew, B.** (1997). *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. Basic Books.
- Zweers, W., et al.** (2023). *Russia's Influence in the Western Balkans: Mechanisms and Responses*. *Clingendael Institute*.